

Юридичні науки

УДК 341.9

Товстун Наталія Михайлівна

студентка

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Tovstun Nataliia

Student of the

Vasyl' Stus Donetsk National University

**ПОЛІТИЧНИЙ ПРИТУЛОК В УКРАЇНІ БІЛОРУСЬКИХ ТА
РОСІЙСЬКИХ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПІДТРИМУЮТЬ УКРАЇНУ
POLITICAL ASYLUM IN UKRAINE FOR BELARUSIAN AND
RUSSIAN CITIZENS WHO SUPPORT UKRAINE**

Анотація. Ця наукова стаття присвячена актуальному питанню політичного притулку в Україні для громадян Російської Федерації та Республіки Білорусь, які виразили підтримку Україні у контексті російсько-української війни. Автор визначає проблему та її актуальність з юридичного та етичного поглядів, пояснюючи потребу в ефективному та різносторонньому аналізі та вирішенні цього питання. Процедура отримання політичного притулку та законодавче регулювання даного питання. Стаття звертає увагу на вплив військово-політичного конфлікту між Україною та Росією, розпочатого у 2014 році, на міграційну ситуацію в Україні. Вона наголошує, що останні події, зокрема вторгнення Росії, призвели до збільшення числа громадян Росії та Білорусі, які шукають політичний притулок в Україні. Багато з них стали жертвами політичних переслідувань

та порушень прав людини у своїх країнах, тому змушені шукати захисту за кордоном.

Ключові слова: політичний притулок, білоруські громадяни, російські громадяни, підтримка України, політичні переслідування, міграційна ситуація, національна безпека, біженці, міграційні потоки, юридичний аспект, російсько-українська війна.

Summary. This scientific article is devoted to the topical issue of political asylum in Ukraine for citizens of the Russian Federation and the Republic of Belarus, who expressed support for Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war. The authors define the problem and its relevance from a legal and ethical point of view, explaining the need for an effective and comprehensive analysis and solution of this issue. The procedure for obtaining political asylum and legislative regulation of this issue. The article draws attention to the impact of the military-political conflict between Ukraine and Russia, which began in 2014, on the migration situation in Ukraine. She emphasizes that recent events, in particular the invasion of Russia, have led to an increase in the number of citizens of Russia and Belarus seeking political asylum in Ukraine. Many of them became victims of political persecution and human rights violations in their countries, so they are forced to seek protection abroad.

Key words: political asylum, Belarusian citizens, Russian citizens, support for Ukraine, political persecution, migration situation, national security, refugees, migration flows, legal aspect, Russian-Ukrainian war.

Постановка проблеми. Актуальним питанням, яке потребує ефективного та різностороннього аналізу і вирішення (з боку юридичних, політичних та етичних аспектів) є питання політичного притулку в Україні для

громадян Російської Федерації та Республіки Білорусь, які виразили підтримку Україні у контексті російсько-української війни.

Військово-політичний конфлікт між Україною та Росією, що розпочався ще в 2014 році мав значний вплив на міграційну ситуацію в нашій державі. Та останні події, широкомасштабне вторгнення держави-агресора Росії, дійсно призвели до збільшення числа громадян цих країн, які звертаються до України з проханням про політичний притулок. Багато з них стали жертвами політичних переслідувань та порушень прав людини у своїх державах тому, змушені шукати притулок за кордоном.

Україна стала однією з країн, яка надає політичний притулок росіянам та білорусам, які відкрито підтримують Україну та намагаються протидіяти політиці своїх власних країн. Україна відкрила свої двері для таких осіб, надаючи їм можливість знайти захист і безпеку. Тому варто дослідити цей явище, його наслідки для України та міжнародної політики, що й обумовлює актуальність тематики цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наслідки агресії Росії проти України є прямою загрозою національній безпеці, зокрема це стосується демографічної ситуації в державі. Тому цій темі приділяється багато уваги в останніх роботах українських науковців, правозахисників [1; 2]. Аналіз наукових праць свідчить про наявність у вітчизняних та зарубіжних вчених інтересу до питань, пов'язаних із правом особи на політичний притулок. Починаючи з 2014 року проблематика вищевказаного питання досліджувалась такими науковцями [3]: С.М. Альфьоров, О.І. Безпалова, Т.О. Гуржій, С.М. Гусаров, М.В. Джафарова, М.В. Завальний, Н.В. Коломoeць, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Р.С. Мельник, Т.П. Мінка, В.Я. Настюк, О.М. Обушенко, Є.Ю. Подорожній, В.Б. Пчелін, О.Ю. Салманова, С.О. Шатрава, Х.П. Ярмакі та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Указані вчені зробили значний вклад у вдосконалення теоретичних засад визначення правового статусу осіб, які отримали політичний притулок на території України, а їхні наукові розробки сприяли вдосконаленню чинного національного законодавства. Проте, в умовах повномасштабної війни існує потреба подальшого дослідження інституту політичного притулку [4].

Мета статті. Визначення особливостей реалізації права на політичний притулок в Україні білоруських та російських громадян, які підтримують Україну.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі є безліч причин, що зумовлюють міграційні потоки населення країн. Серед основних причин вважають війни, політичні переслідування, релігійні переслідування, а також переслідування за ознакою расової належності, громадянства, побоювання стати жертвою збройних конфліктів, жертвою переслідувань [5], економічні та соціальні причини тощо. У лютому 2022 року Україна здригнулась від гучних вибухів та сирен повітряної тривоги, розпочалось повномасштабне вторгнення Росії на територію нашої держави, розпочалась війна. З початку широкомасштабної збройної агресії проти нашої держави понад 10 мільйонів українців, з яких більше половини складають діти, покинули свої будинки [6]. Але попри все, і громадяни інших країн знайшли прихисток на території нашої держави.

За даними Державної міграційної служби України, дедалі більше звернень про надання статусу біженця та політичний притулок від громадян Росії та Білорусі. Це ті, які підтримували події на Майдані, підтримували незалежність України, деякі з них відстоювали незалежність України зі зброєю в руках на Сході в зоні проведення АТО і тепер залишилися в Україні, бо розуміють, що не можуть повернутися на територію Росії. Також є громадяни

Російської Федерації, які є відомими блогерами, журналістами, політичними діячами, які підтримують опозиційні сили на території Росії. Спостерігається тенденція до значного збільшення саме громадян Росії, які приїжджають в Україну з політичних переконань і через переслідування [7]. Від військовослужбовців і резервістів Білорусі надходять запити щодо прохання про політичний притулок в Україні у випадку їх направлення на війну [8].

При характеристиці даного інституту виникає необхідність з'ясувати зміст поняття «політичний притулок».

Вперше право особи на притулок закріплено в Загальній декларації прав людини від 10 січня 1948 р., відповідно до п. 1 ст. 14 якої кожна людина має право шукати притулку від переслідування в інших країнах і користуватися цим притулком [9, с. 3103]. У Декларації ООН «Про територіальний притулок» від 14 грудня 1967 р. [10] та в Декларації про територіальний притулок, яку прийнято Радою Європи 1977 р. [11], застосовано аналогічний підхід до тлумачення права на притулок. Право на притулок надається будь-якій особі, яка має цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань. Надання притулку є мирним і гуманним актом і не вважається недружнім щодо будь-якої держави. Право на притулок, який надається певною державою в здійсненні свого суверенітету особам, які мають підстави посилатися на ст. 14 Загальної декларації прав людини, включаючи осіб, які борються проти колоніалізму, має поважатися всіма іншими державами [9, с. 3103].

Існує ряд принципів, щодо політичного притулку, закріплених в міжнародних документах: 1) кожна держава, виходячи з свого суверенітету, має право надавати притулок; 2) притулок є мирним і гуманним актом і тому не може розглядатися іншими державами як недружня дія. Притулок, що

надається державою, певним особам повинен поважатися всіма іншими державами; 3) кожна людина має право шукати в інших країнах притулок від переслідування і користуватися цим притулком. До осіб, яким наданий притулок, не повинні застосовуватися такі заходи, як відмова від дозволу переходу кордонів, висилка або примусове повернення в яку-небудь країну, де ці особи можуть піддатися переслідуванню. Невидача і не висилка особи, що отримала притулок, - істотна риса змісту права притулку; 4) держава сама оцінює підстави для надання притулку. Як правило, притулок надається особам, що переслідуються на батьківщині по політичних, національних, расових, релігійних і іншим мотивах. Отже, особа, що скоїла злочин не політичного характеру, не може претендувати на отримання притулку. Крім того, особа не може претендувати на отримання притулку, якщо вона, як вже мовилося, вчинила дії, що суперечать цілям і принципам ООН. Так, на право шукати притулок і користуватися притулком не може посылатися ніяка особа, якщо відносно неї є серйозні підстави вважати, що вона скоїла злочин проти світу, військовий злочин або злочин проти людства. Держава також може відмовити особі в наданні притулку з міркувань національної безпеки або в цілях захисту населення, наприклад у разі масового притоку людей; 5) держава, що надала притулок, не повинна дозволяти особам, які його отримали, займатися діяльністю, що суперечить цілям і принципам ООН; 6) положення осіб, що отримали притулок без шкоди для суверенітету держави, що надала притулок, і цілей і принципів ООН, повинно бути предметом турботи міжнародного співтовариства. Зокрема, це стосується захисту прав і основних свобод людини. Особам, що отримали притулок, повинні бути надані права і основні свободи людини в не меншому об'ємі, чим іноземцям в даній державі. Якщо для якої-небудь держави виявляється скрутним надання притулку, держави роздільно або спільно або через ООН повинні розглядати у

дусі міжнародної солідарності необхідні заходи для полегшення тягаря, що лежить на даній державі [12, с.140].

Правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із визначенням статусу осіб, які отримали тимчасовий і політичний притулок на території України, здійснюється значною кількістю нормативно-правових актів, які уособлюють у собі норми різних галузей права: цивільного, трудового, кримінального, міграційного, тощо [13]. У 2002 році Україна приєдналася до Конвенції 1951 року про статус біженців, а також до Протоколу 1967 року, з того часу розробила відповідну національну законодавчу базу, що регулює інститут надання притулку, серед таких є спеціальний Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року, Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 7 червня 2001 року, Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року та інші [14]. У національній доктрині домінує погляд, згідно з яким інститут права притулку визначається як суверенне право держави надавати чи не надавати притулок іноземцям, тоді як у багатьох європейській країнах, наприклад, Італії та Франції, переважає погляд на цей інститут як на право особи, що зазнає переслідувань з боку власної держави, отримати притулок в іншій державі [15, с. 249].

Так, одним із провідних суб'єктів, який шляхом видання відповідного нормативно-правового акта здійснює адміністративно-правове регулювання статусу осіб, які отримали політичний притулок на території України, є Президент України. Саме він відповідно до п. 26 ч. 1 ст. 106 Конституції України від 28 червня 1996 року приймає рішення про надання притулку в Україні [16]. Окрім прийняття рішень про надання притулку, Президент України шляхом видання відповідного акта управління реалізує й інші

напрямки, пов'язані зі здійсненням адміністративно-правового регулювання статусу осіб, які отримали тимчасовий і політичний притулок на території України. Як приклади таких актів слід навести: указ Президента України «Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України» від 27 березня 2001 року № 215/2001 [17]; указ Президента України «Питання спрощення набуття громадянства України іноземцями та особами без громадянства, які брали (беруть) участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони України, та громадянами Російської Федерації, які зазнали переслідувань через політичні переконання» від 13 серпня 2019 року № 594/2019 [18]; указ Президента України «Про Концепцію державної міграційної політики» від 30 травня 2011 року № 622/2011 [19].

Провідне місце регулювання статусу осіб, які отримали політичний притулок на території України, посідають акти, прийняті Кабінетом Міністрів України. Так, розпорядженням Кабінет Міністрів України від 12 липня 2017 року № 482-р було схвалено Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року, в якій метою у сфері міжнародного співробітництва визначено необхідність забезпечення іноземцям та особам без громадянства, які звернулися до відповідного органу міграційної служби із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, можливості розгляду їхніх заяв про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, за допомогою ефективної і справедливої процедури [20].

Питання та процедуру щодо надання притулку, регулюється Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», відповідно до якого особа, яка з наміром бути визнаною біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, перетнула державний кордон України в порядку, встановленому законодавством України, повинна

протягом п'яти робочих днів звернутися до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Коли центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері біженців - Державна міграційна служба України, встановивши потрібні факти відповідно до визначених законодавством критеріїв розгляду даного питання, винесе рішення про надання таким особами притулку на території України [21].

Законодавством з того ж моменту гарантується захист прав і свобод таких осіб та надання певних соціальних прав таких як: право на грошову допомогу або пенсію, право надання у користування житла. Проте, у зв'язку із скрутним економічним та фінансовим становищем нашої держави, зокрема із воєнним станом, втілити в життя певні соціальні права на практиці не вдається.

Висновки. Отже, надання політичного притулку громадянам Росії та Білорусі, які підтримують Україну у війні, має складні юридичні та етичні аспекти. Юридична база, яка передбачає надання притулку біженцям, забезпечує основу для захисту прав та свобод таких осіб. Етично, надання притулку для осіб, які підтримують Україну та виступають проти політики своїх власних країн, підкреслює гуманітарні цінності та свободу думки.

Політичний притулок може мати позитивний вплив на Україну, демонструючи підтримку та сприяючи формуванню міжнародних партнерств. Однак, важливо зберігати баланс між гуманітарними принципами та національними інтересами, щоб уникнути негативних наслідків.

У кінцевому підсумку, надання політичного притулку для громадян Росії та Білорусі, які підтримують Україну у війні, є складною і багатогранною проблемою. Це вимагає уважного аналізу юридичних, етичних та політичних аспектів, забезпечення правової захищеності та врахування можливих

наслідків. Необхідно прагнути до балансу між гуманітарними цінностями та національними інтересами, забезпечуючи безпеку та захист для всіх зацікавлених сторін.

Література

1. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. К.: НІСД, 2015. 474 с.
2. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. К.: НІСД, 2017. 496 с.
3. Маньгора В.В., Тельнюк С.Р., Особливості реалізації права на притулок громадянами України в умовах воєнного стану. Наукові інновації та передові технології. 2022. № 2(4). С. 129-138.
4. Панова О. О. Адміністративно-правове регулювання статусу осіб, які отримали тимчасовий і політичний притулок на території України // Держава та регіони. Серія: Право. 2021. № 3(73). С. 72-76. doi: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.3.12>
5. Близько 10 мільйонів українських громадян вимушено покинули свої домівки через війну – ООН. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/03/30/blyzko-10-miljoniv-ukrayinskyh-gromadyan-vymusheno-pokynuly-svoyi-domivky-cherez-vijnu-oon> (дата звернення: 01.05.2023)
6. Конвенція про статус біженців 1951 року. URL: https://www.unhcr.org/ua/wpcontent/uploads/sites/38/2021/07/UNHCR70_Key_Messaging_ukr.pdf (дата звернення: 11.05.2023)
7. Комарова О. Зростає кількість звернень від росіян про притулок в Україні – міграційна служба. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28569566.html> (дата звернення: 11.05.2023)

8. Білоруські військові вже просять про політичний притулок в Україні.
URL: <https://konkurent.ua/publication/89870/biloruski-viyskovyi-vzhe-prosyat-pro-politichniy-pritulok-v-ukraini/> (дата звернення: 11.05.2023)
9. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. С. 3103.
10. Декларація ООН про територіальний притулок від 14 грудня 1967 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_316 (дата звернення: 11.05.2023)
11. Аракелян М.М. Проведення у справах щодо видворення іноземців та осіб без громадянства в адміністративному суді: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. 21 с.
12. Свящук А.Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. / А.Л. Свящук. Харків: ФОП Лисенко І. Б., 2018. 324 с.
13. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина / за ред.: І.О. Ієрусалімова, І.О. Ієрусалімової, П.М. Павлика, Ж.В. Удовенко. Київ: Знання, 2007. 223 с.
14. Іванова В. С., Сіваш О. М. Регламентация статусу біженців на міжнародному, регіональному й національному рівнях. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 419-421. URL: http://lsej.org.ua/6_2019/104.pdf (дата звернення: 23.05.2023).
15. Чернявський А.Л. Інститут права притулку в сучасному міжнародному праві // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-1, Т. 2. С. 249-252.
16. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

17. Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України»: указ Президента України від 27.03.2001 № 215/2001. Офіційний вісник України. 2001. № 13. Ст. 533.
18. Питання спрощення набуття громадянства України іноземцями та особами без громадянства, які брали (беруть) участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони України, та громадянами Російської Федерації, які зазнали переслідувань через політичні переконання: указ Президента України від 13.08.2019 № 594/2019. Офіційний вісник України. 2019. № 65. Ст. 2231.
19. Про Концепцію державної міграційної політики: указ Президента України від 30.05.2011 № 622/2011. Офіційний вісник України. 2011. № 42. Ст. 1714.
20. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 12.07.2017 № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/482-2017-%D1%80> (дата звернення: 24.05.2023)
21. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (дата звернення: 22.05.2023)